

אשכולות

העלון השבועי של תלמידי ישיבת "כרם ביבנה".

"לומר עולם יהיה צדיק" לע"נ מנחם ראש הישיבה הרב חיים יעקב גולדברג זצ"ל בן הרה"ח ישראל אלעזר זצ"ל (תהלים קי"ב, 1) נלב"ע בז באדר א' התשנ"ה תנצבה

קדושת העיניים

יוסף סברי (י')

פרשת שלח

כ"ו בסיון

ה'תשע"ב

גיליון מס' 220

(שנה יששית)

זמני השבת

צאת השבת	הדלקת נרות	ירושלים
20:29	19:06	
20:31	19:27	תל אביב
20:31	19:26	כרם ביבנה

פר די משמחת אלהים
(משל"ב פ"א)

לעילוי נשמת

מרת דבורה בן ע"ה
בת ר' אהרן ז"ל

נלב"ע ב' בסיון תשע"א

ת.נ.צ.ב.ה.

הוקדש ע"י משפחת יוסקוביץ

אנו רגילים לדקלם מקטנות את פרשיית המרגלים, לכן בבואנו אל פרשת המרגלים עלינו להבין:

- מה היה חטאם של המרגלים? הרי לכאורה יש בדבריהם אמת כמובא במדרש רבה (במדבר טז, יג). עוד רואים אנתנו שמשח רבינו בעצמו העלה אפשרות שהארץ רעה כשאמר: "הטובה היא אם רעה"
- מה אנו לומדים מכך לעבודת ה' שלנו?

הרבה מהמפרשים הגדולים (אונקלוס, יונתן בן עוזיאל, אבן עזרא, רמב"ן) כתבו שהמרגלים פשוט שיקרו ואמרו על "ארץ אשר היא זבת חלב ודבש" שאינה כזאת אלא "ארץ אוכלת יושביה היא". א"כ מדובר בחטא נורא ואיום, ממש מרידה בה' יתברך שאמר שהארץ טובה והמרגלים **מכחישים את דברי ה'** (!!!) ואומרים שהארץ לא טובה. "וימאסו בארץ חמדה". הפירוש קשה מאוד בעיני מכיוון שקשה לקבל שראשי בני ישראל שמונו ע"י משה רבינו שיקרו במצח נחושה בפרהסיא נגד דברי ה' יתברך.

רש"י (בתחילת הפרשה) והרמב"ן (בנוסף על דבריו לעיל) באמת כותבים שלפי חז"ל עיקר החטא בכלל היה של המשלחים, עם ישראל, ולא של המרגלים. עם ישראל לא בטחו בציווי ה' בדבר ארץ זבת חלב ודבש ורצו לבדוק את ה' יתברך ח"ו אם באמת הדבר כך. מעתה אל תקרי "חטא המרגלים" אלא "חטא שליחת המרגלים".

בחטא המרגלים עצמם נראה יותר לפרש לפי דרכם הנפלאה של ה"אבי עזר" על האבן עזרא ולפי ה"כלי יקר": **המרגלים דיברו את אשר ראו באמת.**

לפי האבי עזרי חטא המרגלים עצמם היה בכוונתם **להחליש רוח ישראל** שלא להילחם על הארץ "כי חזק הוא ממנו". לכן לעומתם לא אמרו כלב "לא כן כדבריהם" אלא מחזק את רוח ישראל: "עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה", ובחדד עם יהושע "אל תראו... כי לחמנו הם... וה' איתנו אל תראו!"

את התיקון למורך לב הזה חיילינו היקרים יכולים לעשות בצורה הפשוטה והטובה ביותר, בפרט כשינתנו להם לכבוש קצת, להתחזק ברוח לחימה כנגד כוחות של רפיון בקרב עמינו וד"ל.

לפי הכלי יקר החטא היה **בעין רעה**, הסתכלות רעה על המציאות בארץ ישראל. במקום להתבונן **בעין טובה** ולפרש את המציאות שהייתה בארץ לטובת בני ישראל כדברי ה' שהארץ היא המקום האידיאלי לבנינו ושם ניתן להגיע לקיום של כל התורה, המרגלים הסתכלו רק על הרע שבכל דבר. לדוגמא: "ארץ אוכלת יושביה" הרע: הארץ גורמת מוות לכולם. הטוב: מכיוון שהכנעניים שבה חטאים ונענשים במוות, ארץ ישראל לא סובלת עוברי עברה. לחילופין ה' יתברך מצמצם את אוכלוסייה ו"מכין" אותה לכיבוש קל יותר.

את הראייה אנו מוצאים ג"כ בסוף הפרשה. בפרשת ציצית מוזכר פעמיים עניין הראייה והזכירה. הזכירה בשני המקרים היא חיובית על דרך "זכור ושמור". הראייה, פעם אחת ראייה חיובית "וראייתם אותה וזכרתם" כלומר ע"י ראיית הציצית שהיא מצווה, חותם לציון עבודתו, אנו זוכרים וממילא עושים את מצוות ה'. בפעם השנייה הראייה שלילית "ולא תתורו... אחרי עיניכם... למען תזכרו" כלומר שע"י הפרישה ממראות אסורות מחשבותינו טהורות ופניות לזכור וממילא לעשות מצוות ה'. התקשיתי בדבר, מדוע הקדים ראייה חיובית "עשה טוב" לראייה שלילית "סור מרע"?

נראה לי לבאר: עלוני וספרי **שמירת העיניים** מופצים בכל אתר ותוכנם (שלפעמים מפחיד! ובצדק...) מפורסם מאוד. נראה לי שעלינו לשים דגש על **קדושת העיניים** יותר מאשר **שמירת העיניים**. ההבדל בין **שמירת העיניים** בלבד לבין **קדושת העיניים**, כדלהלן:

קדוש פירושו **נבדל**, פרוש (ע"פ רש"י בתחילת פרשת קדושים) בנוסף לכך פירושו **יחוד**, זימון (ע' רש"י בראשית א', כד). ושני הפירושים אינם אלא אחד: ע"י שאדם מקדש עצמו זאת אומרת שהוא **מבדיל עצמו** מתענוגות העולם ומייחד עצמו לכבוד יתברך. אישה המתקדשת **נבדלת ונאסרת** על כל העולם ומתייחדת לבעלה בלבד.

שמירת העיניים פירושה פרישות ממראות אסורות "ולא תתורו", "סור מרע". קדושת העיניים פירושה פרישות ממראות אסורות + ייחוד הראייה לקודש "וראייתם אותה", "עשה טוב".

נרחיב קצת את העניין:

אדם שכל הזמן שומע רק דיני שמירת העיניים ומה אסור לראות יכול בקלות להיקלע לסוג של כלא "ראייתי": אסור להביט לשם ואסור להביט לשם ואסור זה ואסור זה. לעומת זאת אדם המוסיף את נופך הקדושה לעיניים ומזמן את עיניו לראיית **טובות**, מוצא שיש הרבה קדושה וטוב שעליו כן צריכים להתבונן, דוגמא: ציצית. תפילין. אותיות התורה. דמויות צדיקים ורובנים. להיות בחברה של אנשים טובים וצדיקים (ישיבה!) הרי שתמיד לאן שתסתכל תראה **בד"כ** רק טוב וקדוש. לראות השגחה כללית ופריטית בכל, **לראות את ארץ ישראל בעין טובה ולא כמו המרגלים שראו בעין רעה**, כביאור הכלי יקר (ודע כי משה רבינו זכה לראות את הארץ, זו זכות כשלעצמה!). נופים הוועקים "מה רבו מעשך ה'" לחייך לחבר לראות חיוך אצל החבר בחזרה ועוד ועוד.. הרבה יותר מספק וטוב ממראות אסורים כי הקדוש מלא בכל טוב והטמא מלא ברפש. אם הטמא עושה רושם קשה זה הנפש וגורם לחמדת הלב ולבסוף לכלי המעשה לגמור (כדברי חז"ל המבוארים לפרטי פרטים בכל העלונים והספרים הנ"ל), הראיות הקדושות יעשו רושם הרבה יותר גדול שגדולה מידה טובה (לפירוש מסוים פי אין-סוף ועיין מכות פרק ג' משנה טו). גם אם לא מרגישים את זה הרי שסוף סוף אנתנו לא רוחניים לגמרי. הסיבה להקדמת "עשה טוב" ל"סור מרע" בראיית העיניים עכשיו מובנת:

מדובר בשני שלבים: 1. "וראייתם אותה" כאשר יש רק קדושת העיניים, ראייה טובה, עין טובה, מיד אנו מגיעים ישירות לקיום מצוות ה' ולא נגיע לעולם לצורך של פרישה מרע מכיוון שהכניסה הראשונה לעולמינו הקטן (האדם-עולם קטן) היא דרך העיניים, נמצא שאנו מלאים בטוב ואין משיכה לרע כי הוא כלל לא חדר דרך העיניים ללב. התוצאה: "וזכרתם". 2. כאשר השלב הראשון לא עבד ויש חדירה של מראות אסורות ללבבנו אז כבר עלינו לפתוח בתהליך טיהור המחשבות ולהשתמש בכלי של שמירת העיניים "ולא תתורו", סור מרע. התוצאה: מחשבה זכה "למען תזכרו".

אנו בשבת קודש מברכים חודש תמוז שיבוא על כל ישראל לטובה. תמוז הוא לשון היסק (רש"י יחזקאל ח', יד'), חום. כידוע שהחום מתגבר מאוד בחודש תמוז. על פי ספר היצירה האיצור שכנגד החודש הזה הוא העיניים, חוש הראייה. בחודש תמוז החום מתגבר מאוד ובהתאם הנסיגות לשמירת העיניים גדלים מאוד כידוע ומפורסם... ייתכן שפרשת שלח, שבה חטאי העיניים, תמיד תצא לפני חודש תמוז (לא תמיד מברכין תמוז אבל תמיד לפני) כדי להכין אותנו אליו. אם כן עלינו להתחזק מאוד דווקא **בקדושת העיניים** בזמנים אלו כנ"ל ויהי רצון מלפני ה' שע"י זה ניהיה מלאים בכל טוב ולא נצטרך כלל להילחם ע"י שמירת העיניים ברע שחדר. וכאשר נכשלונו (וכנראה שנכשל כדכתיב להדיא: "אשר אתם זונים אחריהם", משמע תיאור מציאות) נשתמש בעיקר בשמירת העיניים לטיהור. "טוב עין הוא יבורך" (משלי כב', ט).

במסכת מקוואות פ"ז מ"א נאמר "אלו מעלין ולא פוסלים, השלג והברד והכפור והגליד והמלח והטיט הנרוק. אמר ר"ע היה רבי ישמעאל דן כנגדי לומר השלג אינו מעלה את המקוה. והעידו אנשי מידבא משמו, שאמר להם צאו והביאו שלג ועשו מקווה בתחילה. ב"י סובר שהלכה כת"ק. תניא בתוספתא פ"ה ה"ו- עגולי שלג המשוקעים בכור הרי אלו מעלין, רבי יהודה אומר אין מעלין ומורה ר"י שהוא מביא טיט הנרוק בעריבה ומשיק ויורד וטובל. משמע דשלג משלים לשיעור 40 ס' אפ"י כשלא נימוח עדין. כב"י הביא 4 שיעות בראשונים בד"ן שאיבה בשלג:

- א. דעת הרא"ש דאין פסול שאיבה בשלג וברד וכפור וגליד, וכשר אפ"י אם, כל המקווה נעשה מהם.
- ב. דעת הראב"ד (בעלי הנפש שער המים) דאין פסול שאיבה בהנך, ומ"מ א"א לעשות מקוה מכל הנהה לחוד, אלא הם רק "מצטרפים" והיינו כאשר יש רוב מי גשמים, מצטרפים השלג והברד השאובים לשיעור 40 ס'.
- ג. דעת הר"ז"ה- שכל הנהה נפסלים בשאיבה, וכ' דמעשה מידבא מיירי שהכשירו ע"י "המשכה".
- ד. דעת הרמב"ם- כעין דעת הרא"ש, דאין פסול שאיבה בהנהה. אבל מ"מ לגבי עשיית מקווה שכולו מהנהה לא הזכיר הרמב"ם אלא שלג.
- ה. וכתב הב"י דכיון שלא מצינו במשנה שהכשיר ר' ישמעאל אלא בשלג, לא גמרין מינייהו לאידך.

בסימן רא סעיף ל השו"ע פסק לקולא כדעת הרא"ש דאיו פסול שאיבה בכל הנהה.

בדעת הראב"ד דנו האחרונים, יש מפרשים הטעם דס"ל דכיון שירד השלג, לעולם לא היה עליו צורת מים לא חשיב מים, ולכן אפ"י לאחר שנימוח, לא חשיב תחילת ברייתו מהמים (שו"ת מהרש"ם ח"א ס' ר), וכתב בשו"ת בית שלמה (ח"ב י"ד סימן עו) דמאחר דבנידון דמקוואות, יש חשש איסור כרת, יש להחמיר כשיטת הראב"ד ולא לטבול במקווה שנעשה כולו משלג, שנימוח, ובפרט שהב"י הביא את שיטת הר"ז"ה דגם שלג נפסל בשאיבה כד"ן מים. וע"כ במקום שאין מים כלל ובהכרח צריכים לעשות מקווה משלג, יזהרו לאסוף את השלג, בכלי שיש בו נקבים. דבכה"ג לא נחשב שאובים בכלי. וכשמביאים את השלג למקווה במשאיות קירור, יזהרו שניחו את השלג בתוך המשאית על רשת נקובה ולא יפסל בשאובים גם לדעת הראב"ד. ומאחר שיש אומרים, דאם הוא מביא את השלג למקווה, נחשב הווייה ע"י אדם, על כן יש להניח את השלג על הקרקע, רחוק מן המקווה ג' טפחים ויפשיר שם, ויורדו המים אח"כ למקווה ע"י המשכה. ואע"ג דמקווה שכולו בהמשכה פסול, בפסול הווייה ע"י אדם מקילין בזה. הורא"ל ודעת רוב הפוסקים שאין לטבול בשלג כמות שהוא עד שיופשר.

החת"ס כתב בשו"ת חלק יו"ד ס' ר-דכשרוצים למהר הפשרת השלג, לא ישפכו עליו מים חמים, כי הם מים שאובים שפוסלים את המקווה, אלא יניח על הגומא טס ברזל מלובן וגחלים הרבה על גביו עד שיופשר השלג. בתשובה אחרת כתב החת"ס (בס' ריג) דבכה"ג לא הוי הווייה ע"י אדם, דלא מקרי הווייה בכה"ג, אלא הסרת המונע, דהווייה המקווה היא בהבאת המים ממש, וכעין זה כתב החזו"א (מקוואות תנינא ס' ג ס"ק יז) דהווייה ע"י אדם דפסול אינו אלא כשעושה פעולה בגוף המים ולא ע"י גרמא או הסרת המונע.

ודווקא לענין פסול הווייה ע"י דהמק"ט התם פסלינן, אף במסיר המניע מדברי השו"ע ס' נ, שפסק שאין לסתום הנקב, שלא יזחלו המים בדבר המקבל טומאה, דמקרי הווייה בטומאה. העולה דרך קיצור מכל דברינו שעשיית מקווה משלג יש להיזהר-

- א. מחשב שאובין.
- ב. חשב הווייה ע"י אדם.
- ג. חשב הווייה בדבר המקבל טומאה.

עשיית מקווה מקרח מלאכותי-

במקום שאין מצויים מי גשמים כלל למלאות את מקוה, מלבד האפשרויות להביא שלג למקווה, ישנה אפשרות נוספת להביא קרח שנעשה ע"י אדם.

מבחינת המציאות עצה זו יותר פשוטה מהבאת שלג, במקומות אלו שאין גשמים מצויים שהרי הם מרוחקים בתכלית הריחוק, ממקומות מושלגים וקל הרבה יותר להביא מים באופן זה מאשר להביא שלג. תניא בתוספתא דטהרות (פ"ב ה"ג) "מקוה שאוב שהגליד טהור משום מים שאובין, נימוחו כשר להקות עליו", ופירש הב"י בפירוש הראשון דכשר להקות עליו היינו לטבול בו כשנימוח דע"י שהגליד פנים חדשות באו לכאן ופקע מיניה שם שאובין, וכך נפסק בשו"ע בסימן רא סעיף לא. והנה לדעת רוב הפוסקים שהתירו טבילה בשלג, לכשיופשר, אף אם נשאב בכלים כש"כ דכשר במים שאובים שנקאפו והופשרו, דע"י שהגליד, פקע שם שאובים ממנו ואף אם נשאב בכלים בהיותו קרח ג"כ כשר כשנימוח, דפנים חדשות באו לכאן וכמוכח בתוספתא.

ולכאורה אף לדעת הר"ז"ה שאסר שלג שהובא בכלים גם כשהופשר, דהוה לדידה כמים שנשאבו ופסוליין, יש לומר שלא חולק על התוספתא שמכשירה מים שאובים שהגלידו, מכיון שדווקא בשלג שהובא בכלים, אף שנפטר פסול, דגם בהיותו שלג היה עליו תורת מים והשאיבה פסלה אותו, וכשנפטר לא נחשב פנים חדשות, משא"כ במים שאובים שהגלידו, כיון שנעשו גלד מוצק, הרי יש כאן שינוי מהותי והוי פנים חדשות ונטהרו משאיבתן. ומש"ה אף אם בהיותו קרח, הביאוהו בכלים למקווה לא נפסל כשנימוח, שפנים חדשות באו לכאן (כן מבאר שערי מקוואות סימן ד).

ובלחם ושמלה- רוצה לבאר דאף הר"ז"ה שאסר שלג שאוב שהופשר, מודה במים שאובין שהגלידו לדין התוספתא, דכשר כשנימוח, דדוקא בשלג דאף בעורו שלג אפשר לטבול בו, נמצא דאז כבר נחשב כמים והיה שאוב כבר אז ונפסל בשאובין, משא"כ במים שהגלידו דבעורן קרח א"א לטבול בהן- נתבטל מהם שם מים, ומשום כך כשהמים יפשירו יתבטל מהם שם שאובים. והיוצא מזה דאף למחמירים כרז"ה בשלג, לכאורה אין מקום להחמיר כקרח שהוקפא ממים שאובין, לעשות ממנו מקווה ואף אם הובא בכלים והופשר. וכש"כ לשיטת הראב"ד ע"פ גירסת האחרונים, הפוסל מקווה שכולו נעשה משלג אף אם יופשר, דהכא יש להחמיר, כיון שנעשה מדבר שעיקרו לא היה מים בשעת ביאתו לעולם, מש"ה אין עליו תורת מים, משא"כ כאן בגלד שהוקפא שעיקרו מים ודאי כשר ואין השאיבה פוסלת בו.

אמנם לדעת הר"ז"ה עדיין אין מוכרח לומר דכשהביאו את הקרח בכלים והופשר במקווה יהיה מותר, כי מהתוספתא לא מוכח אלא במקווה, שהיה בו מים שאובים והגלידו וחזר ונימוח דכשר לטבול בהם, שהרי כשהיו גלד לא נשאבו. וכ"כ בשו"ת דברי מלכיא"ל חלק ג סימן סז.

לכן יש אפשרות נוספת שיביאו את הקרח ממקום אחר בכלים נקובים, שהנקב פותר את בעיית פסול שאובין, ואם חוששים משום הווייה ע"י אדם, יניחוהו חוץ למקווה ג' טפחים, ויתנו לו להמשך אל המקווה, דמקלים בנידון הווייה ע"י אדם שיוכשר כולו בהמשכה. בשו"ת דברי אברהם (ח"ג ס' יג) כתב דלדעת הר"ז"ה, יביאו מים שאובין לאוצר המקווה ושם יקפאום ע"י מערכת קירור שיתקינו במקווה, דבלחיצת כפתור נקפאים המים, ולאחר שנקפאו, יפשרו ובהכי המקווה כשר לכו"ע, ואי משום הווייה ע"י אדם אין כאן פסול, דמה שלוחץ על כפתור, לא הוי פעולה בגוף המים, ודווקא בהבאת המים מקרי הווייה ע"י אדם אבל כשיש כאן כבר מקווה מים, אלא שיש בו פסול צדדי, מהני להכשירו, אף אם פועל בגוף המים. דכאן בלחיצת כפתור הוא רק מכשיר את המים משאיבתן, דהוי פסול צדדי.

מיהו כבר עוררו דעצה של הקפאת המים, היא כמעט ונמנעת היות ואי אפשר להקפיא את כל המקווה ועוד דבזה נמצא דחומרנו הוא קולו, דע"י הידור זה לצאת ידי דעת הר"ז"ה, יש חשב שיבקעו כותלי המקווה מכוח עוצמת ההקפאה והיינו מים זוחלים. החזו"א (יורה דעה ס' קלח) כותב דמטעם אחר יש לפסול בארצנו, והגליד שמביאים תמיד יש עליו משקה טופח על פניו מחמת החום, והווי מים גמורים וכשבאים מיד האדם למקווה פוסלין בג' לוגין, דע"י אדם בלא כלי פוסל בג' לוגין וכל המשקין שטופחים על פני הגליד, בכל סביבותיו שיצורפו, וודאי יש בהם ג' לוגין קודם שנפשר, וחלילה לעשות מעשה להקל בזה, וממשיך החזו"א דצ"ל ואף אם מניחין אצל המקווה ברוחק ג' טפחים והמים הנפשרים נמשכים לתוך המקווה, אין היתרו ברור. מ"מ בזה יש להקל בשעת הדחק, כדי שלא יבואו לידי מכשול ח"ו, וכשיבואו מי הגשמים ינקו את המקווה ויעשו מקווה טהרה של מי גשמים עכ"ל.

היות ורבו הדיעות אין לסמוך על זה לדינא, כי אם במקום דחק גדול מאוד, כשיש חשב ביטול טבילה וכל זה בהוראת והשגחת מורה הלכה מוסמך (לשון שערי מקוואות).

זהירות, מאמר! (2/4)

נקודות למחשבה לפני שמפרסמים מאמר או תגובה...

פנינים

משלחן גמול

נתן קוטלר

הם ענו לו: "איזהו חכם - הרואה את הנולד". אדם חכם מסוגל לראות את ההשלכות וההתפתחויות של הדברים שהוא אומר ועושה. כאשר רבן יוחנן בן זכאי שלח את תלמידיו לראות איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם. תלמידו, רבי שמעון אמר "הרואה את הנולד" (אבות ב, ט). רבי עובדיה מברטנורא מסביר: "הרואה את הנולד - צופה ומביט במה שעתידי להיות, ומתוך כך נמצא מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה" (אבות שם). צריך גם לשקול היטב את הרווח מול ההפסד בטווח הקצר ובטווח הארוך.

מצוה לומר דבר הנשמע

לפעמים עדיף לחכות עד שהאווירה בשיח הציבורי תתבהר, לפני שמחליטים לפרסם מאמר או תגובה. משום שכאשר האווירה סוערת ומרוגשת, אין לאנשים יכולת לקבל כיוונים חדשים. לכן לפעמים יש לפרסם את הדברים דווקא כאשר האווירה שקטה יותר ואנשים יהיו מוכנים להקשיב יותר.

נמשיך אי"ה בשבוע הבא ונראה שישנם מצבים שפרסום רעיונות מחשבתיים או הלכתיים מסויימים עלולים להזיק יותר מאשר להועיל.

ראינו בשבוע שעבר את דברי הרמב"ם שמדריכנו לעבור אלף פעמים על כל דבר שאנו מפרסמים בכתב (!) וכן את דברי הגרש"ז שיש להימנע מכתובת זלזולים אישיים בתגובות ואת המשמעות הנצחית שיש לדבריו של המקפיד על רגישות וכבוד לדעותיו של היריב.

לחשוב לפני שכותבים תגובה

אחד הדברים המבדילים בין חכם לגולם הוא שהחכם "אינו נבהל להשיב", אין כל צורך למהר 'לשלוף תשובה' עוד לפני שהשואל סיים את שאלתו. כאשר טורנוסורפוס שאל את רבי עקיבא שאלה מסויימת, רבי עקיבא לא השיב לו מיד אלא אמר "למחר אני משיבך". יש לקחת את הזמן להתבונן בכל צדדי השאלה וכן לשאול שאלות כמו: האם צריך להגיב על כל מאמר שלא מסכימים? האם צריך להיות בבחינת "ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש"? או שעדיף להיות חכם ולא צודק? האם התגובה תוליד תגובות שרשרת שתוביל למקום לא חיובי? האם התגובה תעכיר את השיח הציבורי? האם התגובה מגיעה ממקום אמיתי ואכפתי או ממקום של התנצחות ונכחנות? האם כותב התגובה בא להשמיע או גם לשמוע?

השלכות והתפתחויות

מסופר במסכת תמיד (לב, א) שכאשר אלכסנדר מוקדון שאל את חכמי הנגב "אידין מתקרי חכים?" (מי נקרא חכם?),

'סימן מסר להם'

פנינים

משלחן גמול

ר' שאול אלעזר שגלר

ושמעתי מאמור"ר יישוב נפלא לתמיהות אלו, שכן אם נתבונן בפסוקים נמצא שבכל השאלות אותן מורה משה רבנו למרגלים לבדוק, מפרידה בין שתי האפשרויות תיבת 'אם': "המעט הוא אם רב ... הטובה היא אם רעה ... הבמחנים אם במבצרים ... השמנה היא אם רזה, היש בה עץ אם אין". החריג היחיד הוא בשאלה "החזק הוא הרפה". דקדוק זה בפסוקים אומר דרשני. כדי ליישב ענין זה מביא רש"י את דברי המדרש ש- 'סימן מסר להם', וסימן זה רמזה התורה בכך שהשמיטה את תיבת 'אם' משאלה זו, וכך ניתן לפסק את דברי משה רבנו באופן נוסף: "החזק - הוא הרפה!"⁴ דהיינו - מי שנראה לכאורה חזק - הוא הוא הרפה באמת!⁴ עפ"ז מיושבות שתי הקושיות בחדא מחתא - ברור מהי הסיבה שהביאה את רש"י להביא את דברי חז"ל אלו, וברור גם מדוע כתבם לכאורה שלא במקומם אלא בד"ה "החזק הוא הרפה", והדברים מאירים!

⁴ ובמה שיש להקשות על מדרש זה משני המקורות שהבאנו נראה לי ליישב בקצירת האומר דטענת המרגלים היא שאף אם היה נכון סימנו של משה רבנו בסתמא, כאן אין הדברים כן, שהרי ראו בפירוש ש- 'עז העם היושב בארץ' ו'גם ילידי הענק ראינו שם', ואם כן כאן אין הסימן של מרע"ה תקף. באופן זה ניתן גם ליישב את המקור השני, ובוה יבואר מדוע האריכה שם התורה והביאה פסוק שלם מיותר לכאורה לתאר את גודלו וחוזקו של עוג (פס' יא), דהטעם הוא כדי שלא נאמר שכיון שהערים בצורות אם כן זה סימן שהעם שבהן חלש הוא, וממילא אין רבותא ושבח כ"כ גדול במה שכבשו ישראל את ארצו של עוג. אמנם לתירוץ זה קצת קשה דא"כ למעשה בטלו דברי משה רבנו. ולכן נראה ליישב באופן נוסף שאע"פ שאמנם כדברי משה כן הוא, והעם שבמבצרים חלש הוא, ואם כן אינו יכול לתקוף ולהזיק כ"כ, מ"מ קשה מאוד לכובשו (וכמו שמצינו לגבי העיוורים והפסחים ביבוס), ולכן אומר משה רבינו שישראל כבשו ששים ערים בצורות - אשר קשה מאוד לכובשן, אף שהעם בהם חלש, 'לכד מערי הפרזי הרבה מאוד' - שהעם בהם חזק וגיבור. ודברי המרגלים יש ליישב בפשטות שמתוך רצונם להפחיד את העם הכחישו את דברי מרע"ה (הנכונים) שהעם שבמבצרים רפה הוא, וטענו שכל העם אשר בתוכה (כולל אותם שבמבצרים) הינו חזק ועז, וא"כ הקושי לכובשה כפול ומכופל.

רבן של ישראל, רש"י ה-פרשן-דתא' קבע לנו כלל גדול בראשית פירושו לתורה: "יש מדרשי אגדה רבים, וכבר סדרום רבותינו על מכוונם בבראשית רבה ובשאר מדרשות. ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המישיבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו".

לפיכך יש לתמוה מה ראה רש"י בתחילת פרשתנו לחרוג לכאורה מכלל זה, ולהביא בפירושו מדרש אגדה שבהשקפה ראשונה איננו נראה כלל כתואם את פשטי הכתובים:

הקורא את דברי משה רבינו למרגלים מבין בפשטות כי שאלת משה רבינו "הבמחנים אם במבצרים" כונתה - האם הם עם חזק הערוך למלחמה ויקשה לכבוש את ארצם, או שמא הם כיושבי ליש שהיו "עם שוקט ובוטח" אשר קל לכובשם כיון שעריהם אינן בצורות ומוכנות למערכה, מה שמעיד על חולשתם. כך עולה גם מדברי המרגלים בהמשך הפרשה: "אפס כי עז העם היושב בארץ, והערים בצורות גדולות מאוד, וגם ילידי הענק ראינו שם",² ברור הוא שכונת המרגלים בכל תיאוריהם להראות את חוזק העם ולא את חולשתם. אותה ההבנה עולה גם מדברי משה רבינו עצמו במשנה תורה - "ונלכד את כל ערי ... ששים עיר ... כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה דלתים ובריח".³

אולם, הפוכים בתכלית הם דברי האגדה שמביא רש"י בפירושו: "סימן מסר להם: אם בפרזים יושבין - חזקים הם שסומכין על גבורתם, ואם בערים בצורות הם יושבין - חלשים הם".

וצריך עיון - מה הביאו לרש"י לפרש המקרא ע"פ אגדה זו? התמיהה גדילה שבעתים כשנתבונן בפסוק עליו הביא רש"י דברי אגדה זו. במקום להביאם כמתבקש על סוף פסוק י"ט "הבמחנים אם במבצרים" מביאם רש"י בפסוק י"ח, ב"ה "החזק הוא הרפה", והדברים מתמיהים!

¹ בראשית ג, פס' ת, ד"ה וישמעו.

² פס' כח, וכה"ג איתא בדברים א, כח.

³ דברים ג, ד-ה.

ישיבה מעורבת/ יחנות דרורי (ב)

בחורים בני חו"ל מהציבור החרדי-המודרני שעולים לארץ ישראל, נמצאים במצב מיוחד. שהרי חוצניקים שאינם מהציבור החרדי לומדים בחו"ל בישיבות תוכניות שבדרך כלל חלשות בלימוד הגמרא. כתוצאה מכך, רק מעט מהכלל, החלק שזכה ללמוד בישיבות תוכניות רציניות, הוא זה שאח"כ הולך ללמוד בישיבה בארץ ישראל למשך שנה או שנתיים.

לרוב הבחורים זה דבר פשוט, שחשוב להם לבוא לארץ-הקודש ולהשקיע את עצמם בתוך הלימוד בלי שום טרדות. לא עולה על דעתם של רוב הבחורים ללכת לישיבה חרדית, ואפילו אלו שכן חושבים על האפשרות הזו, ההורים שבציבור ה"חרדי-מודרני" בשום אופן לא מסכימים לכך.

לבחורים מחו"ל יש שתי אפשרויות:

- א. ללכת לישיבה ישראלית כמו ישיבתנו הקדושה, או ישיבת הגוש, שעלבים וכדומה.
- ב. ללכת לישיבה בארץ שיש בה רק בני חו"ל (יש גם ישיבות כאלה לא פחות מ-20 או 30 כאן בארץ...).

לדעתי, הבחירה הנכונה היא ללכת לישיבה ישראלית ולגדול בישיבה עם בחורים ישראלים. חשוב להדגיש שאני לא דן כאן מדוע טוב שיהיה לישיבה ישראלית בני חו"ל בתוך תלמידה, אלא כמה הדבר חשוב לבני חו"ל עצמם:

א. אחת הסיבות הפשוטות ביותר לכך שצריכים ללכת לישיבה ישראלית, היא הגודל של הישיבה. הישיבות האמריקאיות אינן כ"כ גדולות, בישיבה הכי גדולה אין יותר מ-100 בחורים. כאן בכרם ביבנה יש לפחות פי שלוש מזה¹. בישיבה יותר גדולה זה אחרת לגמרי, כי יש צוות רחב של רבנים חשובים, ויש את האפשרות להיות בקשר, או לפחות לשמוע שיעורים ו"טישים" מכל הרבנים. אני לא צריך למנות כמה רבנים כאלה גרים בישיבה, ואין כזה דבר בכל הישיבות האמריקאיות. גם מבחינה טכנית, זה לא מקרה שיש ישיבות ההסדר שיש להם תוכניות מיוחדות לבני חו"ל הם המקומות הכי מוצלחים. כולם בציבור החרדי-מודרני (לפחות באמריקה) יודעים שיש ישיבות הסדר הם הכי רציניות, ולמה? ייתכן שזה בגלל שיש ישיבות ההסדר ממקומות במרחק מערים רועשות כמו ירושלים וכדומה, ואז אפשר להתרחק מהטרדות ולהכניס עצמך בתוך הלימודים. זה אחד מהדברים שבני חו"ל שבאים לארץ ללמוד רוצים לעשות, והניסיון מוכיח ש"תיבת נח" כזאת היא הכרחית בישיבה רצינית. רק ישיבה גדולה יכולה להיות רחוקה מכל ההווי והבלי העולם-הזה, כי יש מספיק ציבור בישיבה, כך שאפשר להתקיים לבד (כמובן, בלי "להשתגע"), וכן בישיבה כזו גדולה יש מקום לרבנים לגור (אני יודע). יש בחורים שזה דווקא קשה להם להיות במקום מבודד, אך המחיר שווה בשביל שתוכל להתגדל בתורה). רווח נוסף שיש בישיבה גדולה יותר הוא, שיש בחורים ואברכי כולל מבוגרים יותר. מאוד חשוב לנו האמריקאים לראות אנשים שממשיכים ללמוד אחרי ה"שנתיים" שיש לנו. אנחנו הולכים אחרי זה ל"ישיבה יוניברסטטי" או מקום דומה, וכאשר אנו חיים עם המציאות הזו שיש כאלה שממשיכים ללמוד - זה משפיע עלינו אך ורק לטובה.

ב. נקודה נוספת היא השפה. בישיבות באמריקה לא לומדים מספיק עברית. יש אפילו בחורים כאן בישיבה שאינם מבינים את השיעור כללי של ראש-הישיבה וזה ממש אסון. ראש-הישיבה נותן לנו כל שנה שיעור על חשיבות לשון הקודש שלנו. אבל אני לא מדבר מהצד הזה, אלא מסיבה טכנית פשוטה: כל הראשונים והאחרונים, פרשנים וגדולי תורה - כתובים בעברית. אי אפשר להיות בן-תורה אמיתי מבלי להבין את השפה, ואע"פ שיש כמה תרגומים לכמה ספרים (כמו: שוטנשטיין, תרגום לרש"י ורמב"ם על התורה ועוד...) זה אפילו לא טיפה מהתורה שהיא רחבה מני-ים. ועוד, שבתרגום אי אפשר לדייק בלשון הקדושה של הראשונים כראוי. גם מבחינת הדיבור, עברית זו השפה האוניברסלית שתלמידי חכמים מדברים בה בכל העולם.

לכן, אם מישור רוצה להיות מציבור תלמידי החכמים, הוא צריך את היכולת לקרוא, להבין ולדבר, לפחות עברית פשוטה. להיות בישיבה עם ישראלים, שיש בה שיעורים בעברית, או סתם שיחה עם בני החדר וכדומה - יש לזה השפעה גדולה מאוד, ואי אפשר להבין כמה זה חשוב לנו.

ג. הסיבה האחרונה שרציתי להעלות כאן, מדוע יש ללמוד דווקא בישיבה עם ישראלים, היא: להיות יהודי "עולמי". תאמינו לי שאני לא מאלה שחושבים שצריך לבזבז זמן וללכת בכל תפוצות העולם להפיץ יהדות, אבל - יהודי דתי, ובוודאי בחור ישיבה, צריך להיות מושלם. לפני שבאתי לישיבה לא ידעתי על הציבור הדתי-לאומי שום דבר, כי באמריקה רוב הציבור הציוני-דתי חלש מאוד בקיום המצוות ובלמוד התורה. למשל, עד שבאתי לכאן לא ידעתי שום דבר על הרב קוק זצ"ל, לא ידעתי שיש אנשים שלומדים ברצינות כל היום. לדבר עם אנשים מהציבור הזה, ויותר מזה - לגור איתם במשך שנתיים - משפיע מאוד עלינו. המשנה באבות (פ"ד מ"א) אומרת: "איזהו חכם? הלומד מכל אדם". בוודאי שיש רווח להיות בישיבה עם יהודים דתיים ממקומות שונים, שאינם נמצאים בישיבות האמריקאיות (דרום אפריקאים, ברזילאים, ואפילו אנגלים), שאפשר להיות איתם במשך שנתיים, והניסיון מראה שבאמת יש יתרון גדול מאוד בזה, שכדאי לא להפסיד אותו.

בסך הכל, כל בני-חו"ל כאן בכרם ביבנה בחרו להיות עם הישראלים. הבחורים כאן, בגוש ובשעלבים אינם טיפשים. בחנונו ישיבות שיכולים לגדול בהם באופן המוצלח ביותר, ואני חושב שבחרנו בחירה נכונה.

¹ בלי עין הרע כן ירבו...

כל מה שנכתב במאמר זה, אינו בא להביע את דעתי האישית בנידון, אלא אך ורק להציע נקודת מבט מעט שונה על הדברים על בסיס המציאות. הקדמה:

א. לכל בחור יש ישיבה שמתאימה לו, ולכל אחד יש את החשבונו של למה הוא בחר את הישיבה. כאן אני רק אכתוב כמה מהסיבות שבחרו יחשוב עליהם כשהוא מחליט ללכת לישיבה ספציפית.

ב. כל הסיבות שאני אתן למה זה לא טוב להיות עם ישראלים, שייכות דווקא ל"ישיבות-הסדר".

אם נשאל מישור למה זה חשוב לחוצניק ללכת לישיבה של ישראלים הם יספרו לך על "החוויה" ואיך שזה חשוב ללמוד ולהבין את התרבות השונה של הישראלים. יכול להיות שזה אמת אבל זה לא העיקר. הסיבה שהולכים לישיבה היא בשביל ללמוד ולהתגדל בתורה ובמעשים טובים. הפועל היוצא מכך, הוא יחסית פשוט והכרחי: כדי להקים ישיבה ברמה גבוהה, כדאי לוותר על "החוויה" ועל הגיבוש עם הישראלים בשביל שיהיה לימוד יותר טוב.

ועוד, שהרי פשוט שהמקום שיהיה הכי טוב בשביל הלימודים שלך, זה המקום שהכי נוח לך שם. (זאת הסיבה שבגללה ישראלים בכרם ביבנה לא הולכים לישיבת חברון, וישראלים בישיבת פוניבז' לא הולכים לגוש...). ישנם הרבה סיבות למה חוצניק ירגיש יותר בנוח בישיבה שכולם אמריקאים מאשר בישיבה עם ישראלים: תתארו לכם עולם אחר, שבו כל הרבנים של הבחור החוצניק אמרו לו בחו"ל שהוא "בן של מלך", וכשהוא מתפלל הוא עומד לפני מלך-מלכי-המלכים. והנה, בהגיע השעה להתפלל בארץ-הקודש, בישיבה קדושה, עומד לו הבחור לאחר שקנה חליפה חדשה (ואולי גם כובע...). ומגלה לצידו בחור ישראלי "צבר" בלבושו: חולצה קצרה, סנדלים בלי גרביים - לבוש שאף עין אדם לא שזפה ברחובותיה של עיר בחו"ל, ובטח שאינו יאה לתפילה מול ריבונו של עולם. בוודאי שזה יפריע לו לכוונה בתפילה, וגם החילוק בערכים יפריע ללימודים שלו. ואם תחשוב שזה לא כל כך בעיה, צא מבית המדרש ותסתכל בחדר אוכל לרגע: כמעט ואין ערוב של ישראלים וחוצניקים. ככלל, החוצניקים יושבים ביחד בצד אחד והישראלים בצד השני. ניתוק מוחלט. ואם תאמר: "הבל הבלים, הלימוד הוא העיקר!", אז יש את הלימוד בעצמו שזה מאוד קשה ללמוד ליד בחור שאין לו את אותם הרגשות בלימודים כמון. איך ייתכן לראות בחור ישראלי שיושב לידך בסדר בוקר ולומד הרב קוק? וגם האווירה בבית המדרש היא אווירה קצת "ריקה", כי בישיבה שכולה חוצניקים ויש לדוגמא 50 בחורים, 25 נשארים אחר זמן הסדר בערב, ובית המדרש עדיין מרגיש "מלא". אך כאן שיש 300 בחורים ורק 25 בחורים חוצניקים נשארים (כי הישראלים הולכים לישון...) - הבית מדרש מרגיש ריק, ואין "געשמאק" ללמוד באווירה כזו.

לחוצניקים יש יותר לחץ עכשיו ללמוד ברצינות, כי יש להם רק שנה או שנתיים ללמוד כל החיים ואז הם חוזרים לאוניברסיטה, מה שאין כן לישראלים שבגלל שהם יהיו בישיבה לפחות שלוש וחצי שנים אין להם את הלחץ ללמוד ברצינות עכשיו. רואים בסדר בוקר של יום ראשון שאם מסתכלים סביב הבית מדרש יש הרבה יותר חוצניקים שלומדים מאשר ישראלים.

הנקודה האחרונה שאני רוצה להדגיש, זה שאם היה צוות שכולו אמריקאי אז היה יותר קל לבנות קשר עם הצוות והר"מים, כי הם יותר מבינים את המצב של בחור אמריקאי כי גם הם היו מאותו רקע.

כל הנקודות שדיברתי עליהם מבוססות על עיקרון אחד: האווירה בישיבה שכולה חוצניקים הרבה יותר נוחה בשביל הלימוד וההתגדלות ביהדות מאשר האווירה בישיבת הסדר. אין מה לעשות.